

บทที่ 2

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระยะก่อนมหาสงครามโลก

ก่อนมหาสงครามโลกเกิดขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีจุดศูนย์กลางอยู่ในยุโรปนับตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 17 (ค.ศ.1684) จนถึงการปฏิวัติในฝรั่งเศส (ค.ศ. 1789-1799) และสงครามนโปเลียนในปี ค.ศ.1815 ในช่วงระยะเวลานี้ รัฐมหาอำนาจต่างมุ่งที่จะสร้างอาณาจักรและจักรวรรดิของตนขึ้นมา ซึ่งเป็นการคุกคามต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ส่วนสงครามในขณะนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่มีอันตรายต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

1. บทบาทของรัฐ

รัฐที่มีบทบาทสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศส่วนมาก ได้แก่รัฐที่อยู่ในภาคพื้นยุโรป ส่วนสหรัฐอเมริกา และชาติอื่น ๆ ในแถบตะวันตกมักยุ่งอยู่กับการพัฒนาภายในประเทศของตน ไม่มีการยุ่งเกี่ยวทางการเมืองกับรัฐต่าง ๆ ในยุโรป รัฐมหาอำนาจในยุโรปไม่สนใจกับรัฐอื่น ๆ ที่อยู่ภายนอกยุโรป เพราะรัฐที่อยู่บริเวณภายนอกดินแดนยุโรปนั้นไม่มีการพัฒนาทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและเทคโนโลยีอย่างเพียงพอจนถึงขนาดที่ทำให้มีกำลังอำนาจโจมตีรัฐมหาอำนาจในยุโรปได้ รัฐมหาอำนาจในยุโรปในขณะนั้นได้แก่ ฝรั่งเศส รัสเซีย ออสเตรีย และอังกฤษ รัฐที่มีความทะเยอทะยานอยากจะเป็นรัฐมหาอำนาจในขณะนั้น คือ สเปน สวีเดน เนเธอร์แลนด์ ตุรกี และปรัสเซีย โดยทั่วไปแล้ว รัฐมหาอำนาจเป็นผู้ควบคุมระบบความสัมพันธ์และการเมืองระหว่างประเทศ และรัฐเหล่านี้ไม่เพียงแต่คุกคามรัฐอื่น ๆ นอกดินแดนยุโรปแล้ว ยังคุกคามรัฐเล็ก ๆ อีกเป็นจำนวนมากในยุโรป

แทนที่รัฐมหาอำนาจจะโจมตีซึ่งกันและกันโดยตรง กลับพยายามที่จะยึดรัฐเล็ก ๆ มาเป็นของตนโดยมีการแก่งแย่งชิงดินแดนกันภายนอกยุโรป รัฐมหาอำนาจแต่ละรัฐต่างก็ไม่ไว้ใจซึ่งกันและกัน และกลัวไปว่ารัฐอื่นอาจคุกคามความมั่นคงและความปลอดภัยของตน ดังนั้น ในสมัยนี้รัฐยุโรปต่างก็มีความหวาดกลัวและความหวาดระแวงซึ่งกันและกันเป็นส่วนใหญ่ และพยายามที่จะกระทำการใด ๆ อันรักษาความมั่นคงและความปลอดภัยของตนไว้ โครงสร้างภายในของรัฐทำให้ผู้นำของรัฐแต่ละรัฐมีอิสระในการจัดการเกี่ยวกับการกิจต่างประเทศของตนได้โดยเสรี รัฐบาลแบบประชาธิปไตยกำลังจะเฟื่อง

พัฒนา และการปฏิวัติในทางอุตสาหกรรมก็ยังไม่ได้เปลี่ยนระบบทางการเมืองของรัฐให้เป็นไปในแบบสมัยปัจจุบัน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกนโยบายเป็นจำนวนมาก ฉะนั้นผู้นำของรัฐซึ่งเป็นผู้ตัดสินใจเลือกนโยบายต่างประเทศในสมัยนี้จึงมีอำนาจและความเป็นอิสระมากกว่าผู้ตัดสินใจในนโยบายในสมัยปัจจุบัน เพราะผู้มีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายยังมีจำนวนน้อย และมีอำนาจต่อผู้นำของรัฐในลักษณะที่ค่อนข้างจำกัด

2. การรักษาดุลแห่งอำนาจ

ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในช่วงระยะเวลานี้ประกอบด้วยผู้แสดงบทบาทซึ่งเป็นรัฐยุโรป ซึ่งรัฐยุโรปเหล่านี้มีความผูกพันต่อกันในรูปของการร่วมมือกันระหว่างผู้นำของรัฐต่าง ๆ ผู้นำของรัฐทั้งหลายในยุโรปต่างมีความปรารถนาที่จะหลีกเลี่ยงสงครามที่ขัดแย้งซึ่งได้เคยเกิดขึ้นมาแล้วในระหว่างปี ค.ศ.1756-1763 ซึ่งเรียกว่า “สงครามเจ็ดปี” สงครามนี้เป็นการต่อสู้ระหว่างปรัสเซียและอังกฤษกับออสเตรีย ฝรั่งเศสและรัสเซีย ซึ่งกินระยะเวลานานถึง 7 ปี นอกจากนี้ผู้นำของรัฐในยุโรปต่างก็พยายามที่จะไม่กระทำการใด ๆ อันเป็นอันตรายต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ด้วยเหตุผลดังกล่าว สงครามที่รุนแรงจึงไม่ค่อยจะเกิดขึ้น การขาดความก้าวหน้าในด้านเครื่องมือที่ใช้เพื่อทำลายในการทำสงคราม เช่น การขาดความคล่องตัวของกองทัพ เพราะอาศัยม้าและเรือ อำนาจการยิงไม่สูง ปืนใหญ่เคลื่อนที่ได้อย่างลำบาก ทำให้สงครามที่เกิดขึ้นในสมัยนี้มีลักษณะไม่รุนแรงเหมือนอย่างสงครามในปัจจุบันซึ่งทำลายชีวิตมนุษย์เป็นจำนวนมากมหาศาล อย่างไรก็ตามมนุษย์ก็เสียชีวิตเป็นจำนวนมากมาเหมือนกัน เนื่องจากไม่สามารถควบคุมโรคระบาดอันร้ายแรงได้ในสมัยนั้น

จะเห็นได้ว่าในระยะนี้ รัฐต่าง ๆ มักจะรวมตัวกันเพื่อการอยู่รอด และเพื่อมีอำนาจเข้มแข็งเพียงพอที่จะยึดดินแดนของรัฐอื่นมาเป็นของตน รัฐที่มีอำนาจในสมัยนี้ส่วนมากมีความทะเยอทะยานดังกล่าวก็มักถูกขัดขวางจากพวกรัฐที่รวมตัวกันเพื่อทำหน้าที่คุ้มครองบรรดารัฐเล็ก ๆ ดังนั้นจึงทำให้มีดุลแห่งอำนาจ (Balance of Power) เกิดขึ้นในยุโรป ซึ่งทั้งรัฐมหาอำนาจ และบรรดารัฐที่รวมตัวเข้าด้วยกันเพื่อทำหน้าที่พิทักษ์รักษารัฐเล็ก ๆ ไม่ให้ถูกรุกราน ต่างก็มีอำนาจพอ ๆ กัน จึงมีผลทำให้เป็นการป้องกันมิให้รัฐหนึ่งรัฐใดเข้ายึดครองดินแดนทั้งหมดในยุโรปแต่ผู้เดียว ผลจากการมีดุลแห่งอำนาจทำให้ระบบการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากพฤติกรรมของรัฐแต่อย่างใด

ในระหว่างช่วงระยะเวลาที่ ฝรั่งเศสมุ่งที่จะสร้างจักรวรรดิของตนให้ยิ่งใหญ่ โดยการแผ่ขยายอาณาเขตของตนเข้าไปในดินแดนต่าง ๆ ซึ่งเป็นการคุกคามต่อความมั่นคงของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส ภายใต้การปกครองของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14¹ และฝรั่งเศสภายใต้การปกครองของนโปเลียน² ฝรั่งเศสมีนโยบายที่สร้างยุโรปให้เป็นอาณาจักรของตนขึ้นมาโดยมีอังกฤษเป็นหัวหน้าของกลุ่มรัฐที่ถ่วงดุลอำนาจ อังกฤษได้ชักชวนรัฐต่าง ๆ ให้ร่วมมือกันต่อต้านการแผ่อำนาจและอาณาเขตของฝรั่งเศส ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะยึดครองยุโรปทั้งหมด นอกจากนั้นอังกฤษยังโฆษณาชวนเชื่อว่า การกระทำของฝรั่งเศสดังกล่าวเป็นการคุกคามต่อความสงบเรียบร้อย และความมั่นคงระหว่างประเทศ ซึ่งทุกประเทศควรร่วมมือกันต่อต้าน ต่อมาในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 อังกฤษได้ประสบความสำเร็จในการยึดครองดินแดนต่าง ๆ ในโพ้นทะเล ซึ่งทำให้รัฐต่าง ๆ เริ่มเห็นพ้องกันว่า ผู้ที่เป็นอันตรายและคุกคามต่อระบบการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็คือ อังกฤษไม่ใช่ฝรั่งเศส เพื่อเป็นการชดเชยตอบแทนแก่แก่นการกระทำของอังกฤษที่กล่าวหาตนในครั้งก่อน ๆ ฝรั่งเศสจึงได้จัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐขึ้นโดยตนเป็นผู้นำเพื่อยับยั้งการขยายดินแดนของอังกฤษ ซึ่งต่อมาเนเธอร์แลนด์และสเปนได้เข้าร่วมมือด้วย ฝรั่งเศสและรัฐอื่น ๆ ได้ให้ความสนับสนุนแก่ชาวอเมริกันที่ทำสงครามกับอังกฤษ เพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราช ซึ่งยังผลให้อังกฤษต้องเสียดินแดนอเมริกาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนในจักรวรรดิของตนในที่สุด³ จากประสบการณ์ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 และก่อนหน้านั้นจะเห็นได้ว่า ครั้งหนึ่งฝรั่งเศสมีจุดมุ่งหมายที่จะครองยุโรปไว้ทั้งหมด แต่ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ได้กลายเป็นผู้นำของกลุ่มในด้านคุ้มครองรัฐเล็ก ๆ ไม่ให้ถูกอังกฤษใช้อำนาจเข้ายึดครอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ฝรั่งเศสร่วมกับรัฐอื่น ๆ เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนถ่วงดุลอำนาจของอังกฤษ ซึ่งก่อนหน้าคริสต์ศตวรรษที่ 18 อังกฤษก็เคยเป็นผู้นำของกลุ่มรัฐที่ทำหน้าที่ถ่วงดุลอำนาจของฝรั่งเศส อาจกล่าวได้ว่าทุกวันนี้รัฐทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์ (Protector) แต่วันพรุ่งนี้รัฐอาจต้องการเป็นผู้ครองโลก (Conqueror) ไปก็ได้ ดังนั้น

¹ นโยบายต่างประเทศของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ใน John B. Wolf, *Louis XIV* (New York : W.W. Norton, 1968).

² การสร้างจักรวรรดินิยมของฝรั่งเศสใน Geoffrey Brunn, *Europe and the French Imperium* (New York : Horper & Row, 1928) and Harold C. Deutsch, *The Genesis of Napoleonic Imperialism* (Cambridge, Mass : Harvard University Press, 1938).

³ คุบบทบาทของนโยบายต่างประเทศของรัฐยุโรปอันมีต่อการปฏิบัติของชาวอเมริกันเพื่อกอบกู้เอกราชจากอังกฤษใน Samuel Flagg Bemis, *The Diplomacy of American Revolution* (Bloomington, Ind : Indiana University Press, 1957).

บทบาทของรัฐในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในสมัยนี้จึงไม่ค่อยมีความแน่นอน อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ทุกขณะ ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้นำของรัฐ อย่างไรก็ตาม การมีระบบดุลอำนาจเกิดขึ้นในสมัยนี้ช่วยได้อย่างมากในการรักษาระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่ให้ถูกทำลายลงไป นอกจากนี้การขาดประสิทธิภาพในด้านการใช้กำลังอาวุธเนื่องจากขาดความก้าวหน้าในทางเทคนิคและวิทยาศาสตร์ ทำให้สงครามและการต่อสู้ไม่เป็นไปในลักษณะที่รุนแรงจนถึงขนาดทำลายระบบความสัมพันธ์และการเมืองระหว่างประเทศ

3. สรุป

อาจสรุปได้ว่าระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระยะก่อนมหาสงครามโลก ประกอบไปด้วยความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มประเทศสองกลุ่ม คือกลุ่มแรกได้แก่ รัฐที่ชอบรุกรานยึดครองดินแดนของรัฐอื่นเพื่อจะเป็นผู้ครองโลก ส่วนกลุ่มที่สองได้แก่ กลุ่มรัฐที่ทำหน้าที่ป้องกันและพิทักษ์รักษารัฐอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐเล็ก ๆ ที่ไม่มีกำลังอำนาจเพียงพอที่จะป้องกันตนเองได้ให้พ้นจากการรุกรานของพวกเขา ทั้งสองฝ่ายต่างก็มีกำลังอำนาจพอ ๆ กัน ซึ่งมีผลทำให้เกิด “ดุลแห่งอำนาจ” ขึ้นในยุโรป ผลแห่งการมีดุลอำนาจเกิดขึ้นทำให้ฝ่ายที่ชอบรุกรานแย่งดินแดนของผู้อื่นไม่กล้าที่จะกระทำการใด ๆ อันเป็นการทำลายสันติภาพและความมั่นคงระหว่างรัฐ เพราะกลัวว่าจะได้รับการกระทำตอบแทนในทำนองเดียวกันจากกลุ่มรัฐที่ทำหน้าที่พิทักษ์ ฉะนั้น สงครามที่รุนแรงจึงไม่ค่อยเกิดขึ้น นอกจากนี้การที่ผู้นำของรัฐมีความยึดหยุ่นในการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศของตนได้ทุกขณะ เช่น อาจเป็นกลาง หรือเป็นพวกกลุ่มรัฐที่ทำหน้าที่พิทักษ์รักษารัฐเล็ก ๆ หรือเป็นพวกที่ชอบรุกรานเอาดินแดนของผู้อื่นมาเป็นของตน ทำให้รัฐสามารถหลีกเลี่ยงเหตุการณ์อันอาจนำไปสู่สงครามอันยืดเยื้อ ดังเช่น สงครามเจ็ดปี (Seven Years' War) เป็นต้น.